

Aleksander Jerzy Witosz

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Katedra Prawa

Z PROBLEMATYKI REPREZENTACJI ŁĄCZNEJ W SPÓŁKACH OSOBOWYCH*

Wprowadzenie

Konstrukcja reprezentacji łącznej jest instytucją o szerokim zastosowaniu, które wykracza poza granice określonych konstrukcji prawnych do niej się odwołujących. Po pierwsze reprezentacja łączna może dotyczyć prokurentów, stanowiąc drugą formę prokury obok jej samoistnej postaci. Po drugie, jest domyślną regułą obowiązującą w wieloosobowych zarządach spółek kapitałowych. Po trzecie, na gruncie spółek osobowych stanowi alternatywę dla ustawowego modelu samodzielnych kompetencji wspólników. Sposób działania tej konstrukcji w praktyce obrotu jest tożsamy w każdym przypadku, lecz istnieją pomiędzy nimi subtelne różnice teoretyczne. Wyrażają się one zwłaszcza w odmiennych rolach reprezentacji łącznej, jako jednej z form prokury, modelu ustawowego w zarządzie spółki kapitałowej czy wreszcie alternatywnego rozwiązania w umowach spółek osobowych. Ponieważ zasadniczym polem zainteresowania doktryny jest funkcjonowanie tej konstrukcji w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej (także w wariantcie mieszanym – reprezentacji przez członka zarządu i prokurenta), warto poświęcić odrębny tekst spółkom osobowym.

1. Istota reprezentacji łącznej na tle uprawnień wspólników spółek osobowych

Sens konstrukcji reprezentacji łącznej wyraża się w podziale kompetencji do występowania w imieniu jednostki organizacyjnej pomiędzy kilka osób. Tym samym stanowi ona o podmiotowym ukształtowaniu zasad występowania w imieniu jednostki organizacyjnej. Praktycznym rezultatem przyjęcia w struk-

* Tekst stanowi częściowe opracowanie wyników projektu badawczego sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

turze spółki tego właśnie modelu nie jest więc ograniczenie prawa reprezentacji, które – w swym zakresie przedmiotowym – pozostaje bez zmian. Konsekwencją obowiązywania reprezentacji łącznej jest natomiast odebranie skuteczności prawnej samodzielnemu działaniu reprezentanta. Poprawne oświadczenie woli w imieniu spółki osobowej jest złożone dopiero na skutek współdziałania dwóch lub większej liczby osób.

W obrębie wszystkich spółek osobowych (także komandytowo-akcyjnej, gdzie reprezentacja jest uprawnieniem komplementariuszy i przepisy o spółce akcyjnej nie mają zastosowania) ustawowy model występowania w imieniu jednostki organizacyjnej opiera się na kompetencji do samodzielnego działania każdego ze współników. W zależności od typu spółki i postanowień jej umowy prawem tym może dysponować każdy ze współników lub tylko wybrane osoby (przykładowo komplementariusze). Wprowadzenie modelu reprezentacji łącznej jest możliwe zarówno w pierwotnej treści umowy (statutu), jak i poprzez późniejszą jej zmianę i polega na wprowadzeniu wymogu współdziałania kilku osób. Jego realizacja może nastąpić albo w postaci jednorodnej, pomiędzy samymi współnikami, albo w układzie mieszanym przedstawiciela ustawowego spółki i prokurenta.

2. Rola reprezentacji łącznej w kształtowaniu struktury organizacyjnej spółki

Jakkolwiek art. 30 § 1 ksh odnosi się do najbardziej klasycznej postaci dwuosobowej reprezentacji łącznej („wspólnik [...] jest uprawniony do jej reprezentowania tylko łącznie z innym współnikiem lub prokurentem”), o tyle nie wydaje się uzasadnione przypisywanie temu zabiegowi legislacyjnemu szczególnej wagi. Co prawda powołana norma dotyczy relacji spółki z osobami trzecimi, które – w imię bezpieczeństwa obrotu – należy interpretować ściśle, lecz art. 34 ksh. nadaje charakter *iuris cogentis* jedynie przepisom art. 31 do 33 ksh. Umowa spółki może więc, przynajmniej w pewnym zakresie, odmiennie uregulować zasady reprezentacji łącznej.

W szczególności można rozszerzyć grono współdziałających do trzech lub większej liczby osób¹, choć zwykle będzie to rozwiązaniem mało efektywnym w praktyce². Takie rozwiązanie ma sens w większych spółkach, rzadko spotykanych na polskim rynku, a w szczególności w połączeniu ze

¹ A. Nowacki, *Reprezentacja spółki partnerskiej przez partnerów*, „PPH” 2012, nr 2, s. 5; G. Gorczyński, *Spółka jawna jako podmiot prawa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 195-196; G. Nita-Jagielski [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 174.

² Por. A. Rachwał, M. Spyra, *Umowa spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej*, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 82.

zróżnicowaniem pozycji poszczególnych wspólników, co może nastąpić w zależności od ich roli w ramach przyjętej struktury organizacyjnej. System gradacji w obrębie większych zbiorowości jest instrumentem mogącym służyć z jednej strony ochronie dotychczasowych wspólników na wypadek zwiększenia składu osobowego, a z drugiej może być wykorzystany do budowania ścieżki „awansu zawodowego” wspólników młodszych. Przykładowo, uprzywilejowani wspólnicy zarządzający reprezentowaliby spółkę samodzielnie, a inni partnerzy jedynie łącznie w różnych konfiguracjach osobowych.

Struktura organizacyjna spółki może jednocześnie wykorzystywać reprezentację łączną i samodzielną, o ile kryterium tego rozróżnienia ma charakter podmiotowy³. Obowiązująca regulacja nie daje podstawy do zawężenia możliwości kształtowania treści umowy przez posłużenie się rozłączną alternatywą reprezentacji samodzielnej lub łącznej. Dopuszczalne są i dalej idące modyfikacje, gdzie wskazuje się konkretne osoby, które są wyłącznie uprawnione do udzielenia działającemu kontrasygnaty w ramach reprezentacji łącznej⁴. Starszym wspólnikom można w ten sposób nadać swoiste kompetencje nadzorcze wobec młodszych. Ci z kolei zaczynaliby od uprawnień wyłącznie zarządczych, by następnie poprzez pośrednie etapy (ukształtowane z wykorzystaniem reprezentacji łącznej, pełnomocnictw i prokury) uzyskać status pełnego wspólnika z prawem reprezentacji samodzielnej. Wskazane możliwości są zmianami o wyłącznie podmiotowym charakterze i nie naruszają zakazu ograniczania zakresu przedmiotowego prawa reprezentacji.

3. Reprezentacja łączna jako „ograniczenie” zakresu uprawnień wspólnika

Konstrukcja reprezentacji łącznej jest wskazywana w literaturze jako jedyny dopuszczalny sposób uszczuplenia⁵ zakresu prawa reprezentanta. Co prawda często pada w tym miejscu termin „ograniczenie”, lecz określenie „sposób” lub „technika”⁶ występowania w imieniu jednostki organizacyjnej wydaje się

³ Tak też M. Borkowski, *Glosa z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08*, Lex/el.

⁴ J.P. Naworski [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, red. T. Siemiątkowski, R. Potrzebny, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 271; A. Rachwał, M. Spyra: *Umowa...*, op. cit., s. 82; A. Nowacki, *Reprezentacja...*, op. cit., s. 5.

⁵ S. Sołtysiński [w:] *System prawa prywatnego*, t. 16, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 817; J. Grykiel, *Skuteczność czynności prawnej dokonanej przez podmiot wpisany do rejestru przedsiębiorców KRS a sposób reprezentacji ujawniony w tym rejestrze – glosa III CZP 43/08*, „MoP” 2009, nr 21, s. 1181; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 4, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 78.

⁶ W ten sposób: A. Kidyba (*Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyziół, LexisNexis,

bardziej precyzyjne i szerzej akceptowane⁷. Jak już wyżej ustalono reprezentacja łączna jest instrumentem o podmiotowym charakterze i zasadniczo (co uzyska rozwinięcie w dalszej części tekstu) nie wpływa na zakres przedmiotowy uprawnienia. Niewątpliwie jednak sytuacja, w której indywidualne działanie wymaga dla wywołania skutku prawnej kontrasygnaty stanowi postać ograniczenia kompetencji i kwestie terminologiczne nie powinny stawać się pierwszoplanowym problemem.

W art. 30 § 1 ksh można odnaleźć podstawę prawną dla wprowadzenia reprezentacji łącznej na grunt spółek osobowych, w których modelem ustawowym jest samodzielna kompetencja poszczególnych wspólników. Z uwagi na powyższe zawłości terminologiczne, zagadnieniem wzbudzającym spory w literaturze jest wzajemny stosunek powołanego przepisu z art. 29 § 3 ksh. Norma ta nadaje wewnętrzną jedynie skuteczność wszelkim ograniczeniom zakresu prawa reprezentacji. Ma to tę konsekwencję, że zabieg taki może być w dalszym ciągu wykorzystywany do kształtowania struktury organizacyjnej spółki, lecz złamanie poczynionych ustaleń nie wpływa na ważność oświadczenia woli spółki. Przyjęcie⁸ funkcjonowania pomiędzy powołanymi normami relacji *lex specialis derogat legi generali* oznaczałoby skuteczność reprezentacji łącznej względem osób trzecich. Uznanie jej za przykład ograniczenia prawa w rozumieniu art. 29 § 3 ksh zawęziłoby znaczenie tej konstrukcji do stosunków pomiędzy samymi wspólnikami⁹.

Kluczowe znaczenie dla ustalenia właściwej interpretacji wskazanych norm ma systematyka Kodeksu spółek handlowych. Jakkolwiek wykładnia systemowa zazwyczaj nie ma pierwszoplanowego znaczenia, o tyle bywa niezwykle przydatna w sytuacjach wątpliwych, a jej wartość objawia się zwłaszcza przy konieczności określenia wzajemnych relacji pomiędzy przepisami. Charakterystyczny jest układ norm prawnych zawartych w art. 29 ksh. Paragraf pierwszy określa za-

Warszawa 2008, s. 250), choć wskazuje on, że istotą tej konstrukcji jest ograniczenie kompetencji (A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, wyd. III, Zakamycze, Kraków 2005, s. 194). Tak też: G. Górczyński: *Spółka jawna jako podmiot prawa*, s. 215; G. Nita-Jagielski [w:] *Kodeks...*, s. 173; W. Pyziół [w:] *Prawo spółek*, W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, Bydgoszcz-Kraków 2004, s. 110; S. Sołtyński [w:] *System...*, t. 16, s. 817; L. Moskwa: *Stosunek zewnętrzny spółki komandytowej w świetle przepisów kodeksu handlowego i kodeksu spółek handlowych (studium materialno--prawne)*, Printer, Poznań 2000, s. 230.

⁷ Uchwała SN z 24 października 1996 r., III CZP 112/96, OSNC 1997/2, poz. 20, LexisNexis, nr 313399; uchwała SN z 27 kwietnia 2001 r., III CZP 6/01, OSNC 2001/10, poz. 148, LexisNexis, nr 350892; Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak, *Sposób reprezentacji spółki jawnej a ograniczenie prawa wspólnika do reprezentacji (glosa do uchwały SN z 30.05.2008, III CZP 43/08)*, „Prawo Spółek” 2010, nr 7-8, s. 82.

⁸ J. Grykiel, *Skuteczność...*, op. cit., s. 1181.

⁹ K. Połowniak-Baran, *Nieograniczone i nieograniczalne prawo reprezentacji wspólnika w spółce jawnej*, Zeszyty Naukowe Prawa Gospodarczego i Handlowego, nr 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 11; M. Rodzyńkiewicz: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 79.

kres podmiotowy prawa reprezentacji wskazując, że każdy wspólnik (na gruncie spółki komandytowej i komandytowo-akcyjnej każdy komplementariusz) może samodzielnie występować w imieniu spółki. Paragraf drugi określa zakres przedmiotowy prawa reprezentacji wskazując, że obejmuje one wszelkie czynności sądowe i pozasądowe. Paragraf trzeci należy rozumieć w ten sposób, że **przedmiotowego zakresu prawa reprezentacji** (ustalonego w poprzedzającym §) nie można ograniczyć ze skutkiem wobec osób trzecich¹⁰. Jak bowiem wskazano na początku rozważań ograniczenie zakresu podmiotowego jest w swej istocie ustaleniem sposobu wykonywania prawa, a tym samym zmiany podmiotowe nie mieszczą się w hipotezie normy art. 29 § 3 ksh.

W konsekwencji, rozwiązania poruszonych wątpliwości nie należy szukać w dyskusji nad zasadnością tezy¹¹, że art. 29 § 3 ksh jest *lex generalis*, a art. 30 § 1 ksh *lex specialis*. Wprowadzenie w umowie spółki osobowej modelu reprezentacji łącznej nie stanowi wyjątku względem zakazu ograniczania zakresu prawa do działania w imieniu jednostki organizacyjnej. Tym samym głosy¹² do tego się odwołujące także nie przekonują. We wzajemnej relacji pomiędzy wskazanymi normami nie można mówić o ich kolizji¹³ i nie jest to właściwa droga wykładni. Obie normy znajdują bowiem zastosowanie do różnych płaszczyzn w obrębie konstrukcji przedstawicielstwa. Reprezentacja łączna stanowi przykład dopuszczalnej modyfikacji podmiotowej, która nie narusza niedozwolonego (w zakresie zewnętrznej skuteczności) ograniczenia przedmiotowego prawa do występowania w imieniu jednostki organizacyjnej.

4. Reprezentacja łączna w spółkach osobowych i kapitałowych

Skuteczność reprezentacji łącznej w spółkach osobowych względem osób trzecich budzi – jak zbadano powyżej – pewne wątpliwości w literaturze, choć przeważa akceptacja tej konstrukcji¹⁴. Z kolei linia orzecznicza wydaje się jednolita¹⁵. W tym kontekście interesującego tematu do dalszych rozważań dostarcza argumentacja Sądu Najwyższego¹⁶ podkreślająca liczne podobieństwa pomię-

¹⁰ Por. M. Borkowski, *Glosa z 30 maja 2008 r...*, op. cit.

¹¹ J. Grykiel, *Skuteczność...*, op. cit., s. 1181.

¹² K. Połowniak-Baran, *Nieograniczone...*, op. cit., s. 11; M. Rodzynekiewicz: *Kodeks...*, op. cit., s. 79.

¹³ Por. Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak (*Sposób...*, op. cit., s. 83), którzy uzasadniają podobną konkluzję odróżnieniem prawa i sposobu reprezentacji.

¹⁴ M. Borkowski, *Glosa z 30 maja 2008 r...* op. cit.; M. Bieniak, *Reprezentacja spółki komandytowej*, „MoP” 2002 nr 6, s. 252; A. Kidyba [w:] *Kodeks...*, s. 250; G. Gorczyński, *Spółka...*, op. cit., s. 195.

¹⁵ Wyrok SN z 22 stycznia 2002 r., V CKN 650/00, LexisNexis, nr 385501; uchwała SN z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08, OSNC 2009/7-8, poz. 93, LexisNexis, nr 1908537.

¹⁶ Uchwała SN z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08, OSNC 2009/7-8, poz. 93, LexisNexis, nr 1908537.

dzy przedstawicielstwem ustawowym i organizacyjnym, na podstawie czego ma wypływać wniosek o akceptacji skuteczności zewnętrznej reprezentacji łącznej funkcjonującej tak pomiędzy wspólnikami spółek osobowych, jak i w zarządach spółek kapitałowych.

Twierdzenie to, wpisujące się w szerszą dyskusję o możliwości i zakresie zastosowania w spółkach osobowych teorii organów czy też poszczególnych instytucji właściwych osobom prawnym, spotkało się także z głosami krytycznymi. Zaakcentowano¹⁷ różny sposób legislacyjnego ukształtowania reprezentacji łącznej w obu przypadkach. Na gruncie spółek kapitałowych (dla zarządu wieloosobowego) decydujące znaczenie ma akt organizacyjny, a w braku autonomicznej regulacji model ustawy zakłada reprezentację łączną. W odniesieniu do spółek osobowych model ustawy jest odwrotny, tj. każdy wspólnik (komplementariusz) może występować na zewnątrz spółki, przy czym zastrzeżono, że umowa może wprowadzić wymóg współdziałania kilku osób. Nie wydaje się jednak, by odmienna technika legislacyjna mogła być podstawą daleko idących wniosków w zakresie wykładni prawa.

W spółce w organizacji odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy o zarządzie osoby prawnej, a więc przynajmniej dla tej kategorii osób ustawowych skuteczność zewnętrzna reprezentacji łącznej nie ulega wątpliwości. Uwzględniając postulat spójności systemu prawa należy rozstrzygnąć analogicznie w odniesieniu do spółek osobowych. Co więcej w przypadku spółki partnerskiej konstrukcja przepisu art. 96 § 1 ksh jest bliższa rozwiązaniu przyjętemu dla spółek kapitałowych niż dla spółki jawnej. Nie sposób zaś uzasadnić odmienną ocenę reprezentacji łącznej w poszczególnych typach spółek osobowych. Niezależnie od przyjętej metody legislacyjnej przepis prawa określający model ustawy dla danej kategorii osób ma zawsze charakter względnie obowiązujący.

Jednak to nie ewentualna bliskość ze spółkami kapitałowymi, lecz rozdzielenie prawa reprezentacji i sposobu jego realizacji oraz jawność rejestru przedsiębiorców, w którym sposób reprezentacji jest prezentowany są decydującymi argumentami za skutecznością tego rozwiązania względem osób trzecich. Negacja roli wpisu w rejestrze¹⁸ z uwagi na jego deklaratoryjny charakter nie jest uzasadniona. Charakter wpisu nie odbiera znaczenia prawnego danym w rejestrze i nie zmienia roli zasady jawności. Ujawnienie w rejestrze informacji o sposobie reprezentacji następuje właśnie po to, by były one dostępne dla osób trzecich. Nie wpisuje się danych o sposobie prowadzenia spraw, co jest kwestią wewnętrzną spółki. Z tego porównania płynie wniosek, że określenie sposobu reprezentacji jest sprawą wywierającą skutki prawne także na zewnątrz jednostki organizacyjnej.

¹⁷ K. Połowniak-Baran, *Nieograniczone...*, op. cit., s. 13-14.

¹⁸ Ibid.

5. Przedmiotowe zasady wykonywania reprezentacji łącznej

Jak już ustalono w toku dotychczasowych rozważań możliwe są różne zmiany zasad wykonywania reprezentacji łącznej, o ile mają one zakres podmiotowy, a więc mieszczą się w granicach konstrukcyjnych tej instytucji. Istotne wątpliwości i rozbieżne oceny budzi natomiast ukształtowanie reprezentacji łącznej przy wykorzystaniu elementów przedmiotowych. Przypadkiem o szczególnym znaczeniu praktycznym jest ustalenie wartości pieniężnej, która staje się granicą rozdzielającą reprezentację samodzielną (poniżej) i łączną (powyżej).

Innym wariantem jest klauzula umowna określająca katalog lub wskazująca na rodzaje czynności, dla których właściwe jest współdziałanie reprezentantów, względnie ustanowienie zakresu terytorialnego dla poszczególnych osób. Początkowo w piśmiennictwie odrzucano taką możliwość¹⁹. Praktyka sądów rejestrowych nie doczekała się ujednoclenia²⁰. Z kolei Sąd Najwyższy podniósł²¹, że art. 30 § 1 ksh dopuszcza taką opcję, zwłaszcza w odniesieniu do spraw o większym znaczeniu dla spółki. Uznano, że jest to interpretacja zgodna z oczekiwaniami rynku oraz że nie rodzi ona niebezpieczeństwa pokrzywdzenia osób trzecich za sprawą jawności rejestru przedsiębiorców. Uchwała ta wzbudziła żywą dyskusję²².

Zajmując krytyczne stanowisko względem argumentacji przedstawionej w uzasadnieniu do powołanej uchwały należy przede wszystkim odrzucić twierdzenie, że „[...] zestawienie reguły, jaką jest prawo wspólnika do samodzielnego reprezentowania spółki [...] z możliwością wprowadzenia reprezentacji łącznej, wskazuje, że dopuszczalne jest objęcie taką reprezentacją tylko pewnych czynności”²³. Ze wzajemnej relacji właściwych norm wypływa wniosek

¹⁹ Por. uwagi Z. Kuniewicza (*Uwagi o sposobie określenia i realizacji reprezentacji łącznej*, „Rejent” 2010, nr 10, s. 67) w zakresie wypowiedzi piśmiennictwa pod rządami Kodeksu handlowego i literaturę tam powołaną.

²⁰ Por. A. Rachwał, M. Spyra: *Umowa...*, op. cit., s. 84. Otwartą kwestią pozostaje, czy wpis prawnie niedopuszczalnych ograniczeń do rejestru przedsiębiorców nadaje im skuteczność – por. G. Gorczyński: *Spółka...*, op. cit., s. 197.

²¹ Uchwała SN z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08, OSNC 2009/7-8, poz. 93, LexisNexis, nr 1908537. Podobnie, w odniesieniu do spółki z o.o., w uchwale SN z 24 października 1996 r., III CZP 112/96, (OSNC 1997/2, poz. 20, LexisNexis, nr 313399), gdzie aprobujące stanowisko wyraziła część doktryny – por. Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak (*Sposób...*, op. cit., s. 82) i literaturę tam powołaną. Warto jednak podkreślić, że w tym orzeczeniu Sąd wskazał na art. 200 kh, który był podstawą dla wprowadzania ograniczeń o jedynie wewnętrznym charakterze.

²² Krytycznie M. Borkowski, *Glosa z 30 maja 2008 r.*, op. cit.; T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, red. T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz, LexisNexis, Warszawa 2010, s. 453; A. Nowacki: *Reprezentacja...*, op. cit., s. 11. Z kolei za kierunkiem interpretacji przyjętym w uzasadnieniu uchwały wypowiedzieli się: W. Pyziół, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyziół, OW Branta, Warszawa 2008, s. 90; A. Kidyba, *Kodeks...*, op. cit., s. 409.

²³ Uchwała SN z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08, OSNC 2009/7-8, poz. 93, LexisNexis, nr 1908537.

o kompetencji do zastąpienia ustawowego modelu samodzielnego działania jego umownym, łącznym wariantem. Nieuprawnione jest jednak akceptowanie przedmiotowych modyfikacji prawa reprezentacji, bowiem art. 30 §1 ksh dotyczy wyłącznie kwestii podmiotowych. O zakresie przedmiotowym prawa reprezentacji rozstrzygają przepisy art. 29 § 2 i 3 ksh. Nie wprowadzają one rozróżnienia na reprezentację samodzielną i łączną, a zatem zakaz przedmiotowego ograniczania tego prawa ma zastosowanie do obu jego postaci.

Niewłaściwe jest twierdzenie, że uwarunkowanie reprezentacji łącznej wartością czynności lub jej charakterem to określenie sposobu wykonywania tej kompetencji²⁴. Nie jest bowiem tak, że każdy wspólnik posiada w dalszym ciągu pełne i nieuszczuplone przedmiotowo uprawnienie. Owszem, zasadniczo zmienia się element podmiotowy, lecz następuje to w ścisłej zależności względem elementu przedmiotowego, a tym samym²⁵ praktyczny efekt stosownej klauzuli jest tożsamy z prawnie zakazanym ograniczeniem przedmiotowym (art. 29 § 3 ksh). W obu sytuacjach wspólnik nie może skutecznie dokonywać pewnych czynności prawnych – albo w ogóle albo samodzielnie.

Dalsze zastrzeżenia budzi także konkluzja o braku zagrożenia dla interesów kontrahentów spółki, które za sprawą narzucenia osobom trzecim obowiązku honorowania postanowień umowy spółki²⁶ wydaje się jak najbardziej realne. Brak bowiem jakichkolwiek zasad kształtowania klauzuli umownej wprowadzającej przedmiotowo uwarunkowaną konstrukcję reprezentacji łącznej. Nic nie stoi na przeszkodzie, by wspólnicy posłużyli się zwrotem „spraw przekraczających zakres zwykłych spraw spółki” lub inną formą klauzuli generalnej, co często nie jest dostatecznie czytelne dla samych wspólników, a co dopiero kontrahentów²⁷. Nie sposób poprzestać na założeniu²⁸, że moc prawna klauzuli umownej będzie wypadkową jej precyzyjności, sama bowiem ocena jasności postanowienia umowy może być sporna. Nawet ścisłe regulacje kwotowe nie likwidują wszelkich wątpliwości. Przykładowo, czy przy obliczaniu wartości czynności należy uwzględnić np. koszty transportu i ubezpieczenia bądź należności uboczne? Warto podkreślić, że i w sprawie, która stała się przyczynkiem dla wydania omawianej uchwały, elementem spornym

²⁴ W ten sposób Z. Kuniewicz: *Uwagi...*, op. cit., s. 70.

²⁵ M. Borkowski: *Glosa z 30 maja 2008 r.*, op. cit.

²⁶ Por. Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak, *Sposób...*, op. cit., s. 83; A. Rachwał, M. Spyra: *Umowa...*, s. 84; uchwała SN z 24 października 1996 r., III CZP 112/96, OSNC 1997/2, poz. 20, LexisNexis, nr 313399.

²⁷ Por. J. Kruczalak-Jankowska, *Ujawnianie ograniczenia sposobu reprezentacji spółek handlowych w rejestrze przedsiębiorców KRS a zasada pewności i bezpieczeństwa obrotu* [w:] *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji ewolucji czy rewolucji, Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, red. M. Modrzejewska, Wolter Kluwer, Warszawa 2010, s. 512.

²⁸ Por. jednak Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak, *Sposób...*, op. cit., s. 83, Z. Kuniewicz, *Uwagi...*, op. cit., s. 70; J. Kruczalak-Jankowska: *Ujawnianie...*, op. cit., s. 515.

było, czy w odniesieniu do pełnomocnictwa procesowego należy oprzeć się na wartości przedmiotu sporu, czy też tylko wynagrodzenia za prowadzenie sprawy. Dalsze problemy może rodzić ustalanie wartości czynności o niemajątkowym charakterze²⁹, a także świadczeń okresowych i ciągłych. Kolejnym źródłem potencjalnych sporów może być waloryzacja. W świetle powyższych zagrożeń okoliczność, że osoby trzecie poznają treść klauzuli umownej z danych rejestrowych, w żaden sposób nie gwarantuje bezpieczeństwa, jeśli to interpretacja stosownych postanowień jest prawdopodobnym źródłem sporów.

Niewątpliwie słuszna jest obserwacja, że przyjęcie reprezentacji łącznej wyłącznie w pewnej kategorii spraw odpowiada potrzebom gospodarczym spółki. Mając jednak świadomość takich oczekiwań, należy mimo wszystko uznać ich realizację za niewywołującą skutków prawnych na zewnątrz osoby ustawowej³⁰. Wskazane wyżej zagrożenia dla pewności obrotu muszą zaważyć na zawężeniu wszelkiego rodzaju uwarunkowań przedmiotowych (także kwotowych) do roli wewnątrzspółkowych uzgodnień pomiędzy współnikami. Tym samym tak sformułowane klauzule umowne nie powinny być ujawniane w rejestrze przedsiębiorców. Określenie sposobu reprezentacji w Krajowym Rejestrze Sądowym to jedynie wskazanie na podmiotowe elementy reprezentacji łącznej.

6. Wykonywanie reprezentacji łącznej

Powszechnie akceptowane jest stanowisko, zgodnie z którym oświadczenia reprezentantów łącznych nie muszą być złożone jednocześnie³¹. Dopuszcza się wręcz ich składanie na odrębnych dokumentach, a także przy zachowaniu różnych form. Z uwagi na potencjalne trudności dowodowe nie jest jednak wskazana sytuacja, w której pierwsze oświadczenie wyrażone jest w formie pisemnej, a kontrasygnata per facta concludentia. Oczywiście uwzględnienia wymagają przepisy o formie czynności prawnej i wszystkie oświadczenia powinny być złożone we właściwej dla danego przypadku formie³². Z uwagi na to, że dopiero

²⁹ M. Borkowski: *Glosa z 30 maja 2008 r. ...* op. cit.

³⁰ Tak też A. Rachwał, M. Spyra, *Umowa...*, op. cit., s. 84.

³¹ Por. wyrok SN z 26 sierpnia 2009 r., I CSK 32/09, LexisNexis, nr 2243252; wyrok SN z 4 listopada 1975 r., II CR 555/75, OSNCP 1976/10, poz. 214, LexisNexis, nr 301129. Por. także P. Pinior, *Reprezentacja spółki osobowej przez współnika będącego osobą prawną [w:] Prawa i obowiązki współników w spółce, spółdzielni europejskiej i spółce europejskiej*, red. A. Witosz, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, Katowice 2012, s. 97 i literaturę tam powoływaną.

³² Nie należy jednak wymagać, by oba podpisy były konieczne objęte jednym aktem notarialnym lub jednym dokumentem z poświadczonymi podpisami. W tym kierunku A. Kidyba, *Kodeks...*, op. cit., s. 250-251. Por. jednak Z. Kuniewicz, *Uwagi...*, op. cit., s. 73 i literaturę tam powołaną.

ostatnie z wymaganych oświadczeń doprowadzi do wywołania skutku prawnego³³, należy przyjąć, że to data i miejsce jego złożenia jest rozstrzygające. Poszczególne oświadczenia składają się na jeden akt reprezentacji spółki i nie stanowią uchwały³⁴ wspólników, a tym samym nie mają tu zastosowania przepisy o prowadzeniu spraw spółki.

Dyskusyjne jest z kolei wykorzystanie dla opisu etapu pośredniego w akcie reprezentacji łącznej (tymczasowy brak wszystkich wymaganych oświadczeń) art. 103 kc. Na gruncie przedstawicielstwa organizacyjnego prezentowany jest pogląd, że w tej sytuacji można mówić o czynności w trakcie realizacji³⁵, jeszcze niedokonanej³⁶, co przekreślać ma zastosowanie konstrukcji bezskuteczności zawieszanej. Wydaje się jednak, że przejście na płaszczyznę przedstawicielstwa ustawowego stanowi wystarczające uzasadnienie dla takiego właśnie odwołania się do Kodeksu cywilnego³⁷. Pojedynczy reprezentant łączny „nie ma umocowania” do działania bądź dokonując czynności „przekroczy [...] zakres” upoważnienia do łącznego występowania w imieniu spółki. Względy praktyczne przemawiają przy tym za przyznaniem kontrahentowi kompetencji do wyznaczenia terminu dla sfinalizowania czynności poprzez kontrasygnatę.

7. Reprezentacja bierna

Przy okazji omawiania zagadnień reprezentacji łącznej nieodzowne jest odniesienie się do tematu reprezentacji biernej, którym to mianem określa się³⁸ w literaturze przedmiotu czynność polegającą na odbiorze oświadczenia kierowanego do spółki. Charakterystyczne jest, że instytucja ta jest uregulowana w przypadku spółek kapitałowych (art. 205 § 2 i art. 373 § 1 ksh) oraz prokury łącznej (art. 109⁴ § 2 kc), lecz nie w odniesieniu do spółek osobowych. Jedynym

Por. także wyrok SN z 26 sierpnia 2009 r., I CSK 32/09, LexisNexis, nr 2243252.

³³ Por. wyrok SN z 26 sierpnia 2009 r., I CSK 32/09, LexisNexis, nr 2243252; Z. Kuniewicz: *Uwagi...*, op. cit., s. 75-76; M. Pazdan [w:] *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, wyd. II, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 511.

³⁴ Tak też A. Kidyba, *Kodeks...*, op. cit., s. 251.

³⁵ Z. Kuniewicz, *Uwagi...*, op. cit., s. 76. Tak, także w odniesieniu do spółek osobowych – J.P. Naworski [w:] *Kodeks...*, s. 280.

³⁶ W tym kierunku E. Gniewek [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2006, s. 89. Por. także P. Bączek: *Skutki czynności prawnych dokonanych z naruszeniem zasady łącznej reprezentacji w spółkach kapitałowych*, „Prawo Spółek” 2004, nr 11, s. 16.

³⁷ Tak Sąd Najwyższy w wyroku z 22 stycznia 2002 r., V CKN 650/00, LexisNexis, nr 385501. W tym kierunku także M. Pazdan (w: *System...*, op. cit., s. 511) na gruncie pełnomocnictwa łącznego.

³⁸ Tak np. G. Gorczyński: *Spółka...*, op. cit., s. 194. Tak też A. Kidyba (*Kodeks...*, red. W. Pyziół, op. cit., s. 251) oraz A. Nowacki (*Reprezentacja...*, op. cit., s. 5), aczkolwiek wskazują oni na dyspozytywność regulacji obowiązujących w tym zakresie.

dostrzegalnym³⁹ normatywnym śladem tej konstrukcji jest tu art. 61 § 3 ksh regulujący zasady wypowiedzania umowy spółki.

Rozważając powyższe wybory legislacyjne trzeba podkreślić, że zarówno w przepisach o spółkach kapitałowych, jak i w powołanej normie Kodeksu cywilnego przedmiotem zainteresowania są przypadki osób, które z istoty swych funkcji są reprezentantami określonych jednostek organizacyjnych – członków zarządu lub prokurentów. Co więcej ustawowy model reprezentacji w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej jest oparty na reprezentacji łącznej, a art. 109⁴ § 2 kc dotyczy tylko prokury łącznej. Unormowania dotyczące spółek osobowych są odmienne. Po pierwsze wspólnik nie musi posiadać prawa reprezentacji lub prawa prowadzenia spraw spółki. Po drugie domyślną konstrukcją jest reprezentacja samodzielna realizowana przez każdego uprawnionego członka osoby ustawowej. Z uwagi na powyższe odmienności na gruncie spółek osobowych mogą pojawić się wątpliwości interpretacyjne dotyczącej samej istoty konstrukcji reprezentacji biernej⁴⁰.

Nie powinno jednak ulegać wątpliwości, że tradycyjnie pojmowane reguły reprezentacji biernej (ukształtowane na podstawie norm właściwych bezpośrednio spółkom kapitałowym i prokurze łącznej) będą per analogiam rozstrzygały także o przypadku reprezentacji łącznej wspólników spółek osobowych. Tym samym jeden ze wspólników łącznie upoważnionych do występowania w imieniu spółki może samodzielnie przyjmować oświadczenia i doręczenia kierowane do spółki ze wszystkimi tego konsekwencjami prawnymi. Pomimo braku praktycznych wątpliwości w tej kwestii wydaje się, że brak stosownej regulacji jest legislacyjnym niedociągnięciem wymagającym interwencji ustawodawczej. Odrębnym zagadnieniem jest to, czy zabieg ten nie powinien być elementem szerszej reformy przepisów i ujednolicenia różnych form reprezentacji obecnych w prawie.

Podsumowanie

Na potrzeby zbadania problematyki reprezentacji łącznej w spółkach osobowych zaważyła odmienność ich konstrukcji prawnej opartej na przedstawicielstwie ustawowym w stosunku do spółek kapitałowych (przedstawicielstwo organizacyjnej) i przypadku prokury łącznej (przedstawicielstwo umowne). Z uwagi na fakt, że model ustawowy w przypadku spółek nieposiadających osobowości prawnej zakłada samodzielne prawo wspólnika do występowania w imieniu spółki, a osobą działającą jest sam członek jednostki organizacyjnej,

³⁹ G. Nita-Jagielski [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz...*, op. cit., s. 171.

⁴⁰ A.J. Witosz, *Prowadzenie spraw i reprezentacja spółek osobowych*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 51-55.

praktyczna rola reprezentacji łącznej w obrębie tej kategorii osób jest zdecydowanie mniejsza niż w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnej. Dalej jednak instytucja ta pozostaje interesującym mechanizmem pozwalającym na dostosowanie struktury organizacyjnej do partykularnych potrzeb danego przypadku. Doświadczenia praktyczne z płaszczyzny zarządów osób prawnych i prokury w zdecydowanej większości sytuacji dają się przenieść na grunt spółek osobowych. Nie znaczy to jednak, że brakuje określonych wątpliwości, które jednak mają generalny charakter i powinny być przedmiotem wspólnego rozstrzygnięcia względem wszystkich form reprezentacji łącznej obecnych w prawie.

Literatura

- Bączek P., *Skutki czynności prawnych dokonanych z naruszeniem zasady łącznej reprezentacji w spółkach kapitałowych*, „Prawo Spółek” 2004, nr 11.
- Bieniak M., *Reprezentacja spółki komandytowej*, „MoP” 2002, nr 6.
- Borkowski M., *Glosa z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08*, Lex/el.
- Gniewek E. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Gorczyński G., *Spółka jawna jako podmiot prawa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Grykiel J., *Skuteczność czynności prawnej dokonanej przez podmiot wpisany do rejestru przedsiębiorców KRS a sposób reprezentacji ujawniony w tym rejestrze – glosa III CZP 43/08*, „MoP” 2009, nr 21.
- Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, wyd. III, Zakamycze, Kraków 2005.
- Kidyba A. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyziół, LexisNexis, Warszawa 2008.
- Kruczalak-Jankowska J., *Ujawnianie ograniczenia sposobu reprezentacji spółek handlowych w rejestrze przedsiębiorców KRS a zasada pewności i bezpieczeństwa obrotu* [w:] *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji. Księga Jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, red. H. Modrzejewska, Wolters Kluwer, Warszawa 2010
- Kuniewicz Z., *Uwagi o sposobie określenia i realizacji reprezentacji łącznej*, „Rejent” 2010, nr 10.
- Kuniewicz Z., Malinowska-Woźniak K., *Sposób reprezentacji spółki jawnej a ograniczenie prawa wspólnika do reprezentacji (glosa do uchwały SN z 30.05.2008, III CZP 43/08)*, „Prawo Spółek” 2010, nr 7-8.
- Moskwa L., *Stosunek zewnętrzny spółki komandytowej w świetle przepisów kodeksu handlowego i kodeksu spółek handlowych (studium materialnoprawne)*, Printer, Poznań 2000.

- Naworski J.P. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, red. T. Siemiątkowski, R. Potrzezecz, LexisNexis, Warszawa 2010.
- Nita-Jagielski G. [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Nowacki A., *Reprezentacja spółki partnerskiej przez partnerów*, „PPH” 2012, nr 2.
- Pazdan M. [w:] *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, wyd. II, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Piniór P., *Reprezentacja spółki osobowej przez współnika będącego osobą prawną* [w:] *Prawa i obowiązki współników w spółce, spółdzielni europejskiej i spółce europejskiej*, red. A. Witosz, Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, Katowice 2012.
- Połowniak-Baran K., *Nieograniczone i nieograniczalne prawo reprezentacji współnika w spółce jawnej*, Zeszyty Naukowe Prawa Gospodarczego i Handlowego, nr 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011.
- Pyziół W. [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, OW Branta, Bydgoszcz-Kraków 2004.
- Rachwał A., Spyra M., *Umowa spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej*, Warszawa 2009.
- Rodzyńkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. 4, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Siemiątkowski T., Potrzezecz R. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, red. T. Siemiątkowski, R. Potrzezecz, LexisNexis, Warszawa 2010.
- Sołtysiński S. [w:] *System prawa prywatnego*, t. 16 [w:] *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szajkowski, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Uchwała SN z 24 października 1996 r., III CZP 112/96, OSNC 1997/2, poz. 20, LexisNexis, nr 313399.
- Uchwała SN z 27 kwietnia 2001 r., III CZP 6/01, OSNC 2001/10, poz. 148, LexisNexis, nr 350892.
- Uchwała SN z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08, OSNC 2009/7-8, poz. 93, LexisNexis, nr 1908537.
- Witosz A.J., *Prowadzenie spraw i reprezentacja spółek osobowych*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Wyrok SN z 4 listopada 1975 r., II CR 555/75, OSNC 1976/10, poz. 214, LexisNexis, nr 301129.
- Wyrok SN z 22 stycznia 2002 r., V CKN 650/00, LexisNexis, nr 385501; uchwała SN z 30 maja 2008 r., III CZP 43/08, OSNC 2009/7-8, poz. 93, LexisNexis, nr 1908537.
- Wyrok SN z 26 sierpnia 2009 r., I CSK 32/09, LexisNexis, nr 2243252.

JOINT REPRESENTATION OF PARTNERSHIP

Summary

The legal construction of joint representation is a widely used institution. It can be used in the case of a commercial proxy being the second type (in addition to an individual proxy). Its model is the standard type of a company's representation in the case in which there is more than one director appointed to a board of directors. When it comes to partnerships it is an alternative for the statutory model of each partner's individual competences that can be included in the partnership deed. The practical operation of joint representation is similar in all cases, but there are subtle differences due to its different functions; one of the commercial proxies' types, a statutory model in companies and a facultative model in partnerships. Because companies and the joint representation of directors (also a director with commercial proxy) are drawing the attention of commentator, it is worth dedicating a separate text to partnerships and the joint representation of partners.